

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

KATARINA KOPITAR

**Pomenotvorno-besedotvorne lastnosti novejše leksike
s področja obnovljivih virov energije**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

KATARINA KOPITAR

**Pomenotvorno-besedotvorne lastnosti novejše leksike
s področja obnovljivih virov energije**

Diplomsko delo

Mentorica: red. prof. dr. Andreja Žele

Univerzitetni študijski program
prve stopnje: Slovenistika

Ljubljana, 2014

Zahvala

Hvala mentorici red. prof. dr. Andreji Žele za strokovnost, potrpežljivost, dostopnost in odzivnost ter vsem ostalim, ki so kakor koli doprinesli k nastanku tega dela.

Izvleček

Pomenotvorno-besedotvorne lastnosti novejšje leksike s področja obnovljivih virov energije

Področje obnovljivih virov energije (OVE) je področje, ki je že nekaj časa v središču pozornosti širše javnosti. Predstavljen bo manjši nabor leksike tega področja, ki ni vključena v *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, in njene značilnosti, z analizo nabora pa se bo nakazalo, kateri postopki tvorjenja so za to področje produktivnejši. Predpostavlja se, da je večina leksemov prevzetih, ker gre za mlado in še vedno hitro razvijajoče se področje, pričakuje pa se tudi, da bodo prevladovali večbesedni leksemi in da bodo prisotne dvojnice oz. dublete. Besednovrstno v obravnavanem naboru prevladujejo samostalniki in samostalniške besedne zveze, pojavljajo se tudi kratična poimenovanja. Analiza leksike se, kjer je to mogoče, opira tudi na nekatere terminološke slovarje, in sicer na *Slovenski tehniški slovar A–B*, *Slovar za trg z električno energijo* in na 2. izdajo *Splošnega tehniškega slovarja I–II*. Kako je z rabo obravnavanih leksemov, pa je prikazano s pomočjo referenčnega korpusa FidaPLUS.

Ključne besede: besedotvorje, pomenotvorje, prevzete besede, obnovljivi viri energije

Abstract

Semantic Change and Word Formation Characteristics of the Modern Vocabulary from the Field of Renewable Energy Resources

The field of renewable energy resources has been in the limelight of the general public for several years now. In this research, a limited set of lexemes from this field, not listed in *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (*Dictionary of Standard Slovenian Language*), as well as their characteristics will be presented, and the analysis of the set will show, which formation processes are more productive for this field. It is assumed that most of the lexemes are loanwords, and since this field is quite new and evolving rapidly, it is expected that multiword lexemes will prevail and that doublets are be used, as well. In terms of lexical categories, nouns and noun phrases prevail, however denomination with

the use of abbreviations is also present. The lexical analysis refers to some terminological dictionaries, where possible, i.e. *Slovenski tehniški slovar A–B* (*Slovenian Technical Dictionary A – B*), *Slovar za trg z električno energijo* (*Electrical Energy Market Dictionary*), and the 2nd issue of *Splošni tehniški slovar I–II* (*General Technical Dictionary I–II*). The frequency of use of the analysed lexemes is determined with the use of the FidaPLUS text corpus.

Key words: word formation, semantic change, loanwords, renewable energy resources

KAZALO

1. Uvod.....	7
2. Terminologija in determinologizacija	10
3. Poimenovalne možnosti	15
4. Leksika s področja obnovljivih virov energije.....	17
4.1. Poimenovanje s sredstvi drugega jezika	17
4.2. Poimenovanje s sredstvi lastnega jezika	18
5. Povzetek.....	24
6. Literatura.....	26
7. Viri	28
8. Priloge.....	29

1. Uvod

Proizvodnja električne energije iz obnovljivih virov energije (v nadaljevanju OVE) se v zadnjih nekaj desetletjih po vsem svetu pospešeno razvija, pri čemer je viden tudi močen vpliv politike (npr. Kjotski protokol, številne strategije in posledično razpisi za povratna in nepovratna sredstva EU za razvoj in uporabo trajnostnih virov in tehnologij). Predvsem promocija tovrstne energije med uporabniki in hiter tehnološki razvoj same proizvodnje sta ustvarila in še vedno ustvarjata novo predmetnost, ki jo je potrebno poimenovati, pri čemer je »pri poimenovanju nove predmetnosti, pojavnosti ob potrebi označiti nov denotat/vsebinsko [...] nujno doseči vsaj določeno podobnost oz. asociativno izraznost« (Žele 2009c: 126). Jezik skuša vedno v čim večji meri izčrpati oz. izkoriščati že obstoječe izrazje v njem. To pomeni, da je izraz že znan, vendar se drugače, oz. na novo pomenotvorno obnaša. Lahko pa je izraz nov tako na izrazni kot tudi pomenski ravni.

Področje OVE je specializirano področje, ki je v današnjem času v središču zanimanja javnosti, na kar kaže tudi prisotnost te tematike v najrazličnejših publikacijah, televizijskih in radijskih oddajah ter na spletu. Z vidika funkcijske zvrstnosti tako leksika OVE ni več le tema strokovnih besedil, temveč tudi vsaj publicističnih. S predstavitevjo iz sfere strokovnega se je posledično spremenil tudi naslovnik besedil s to tematiko. To ni več (le) strokovnjak, temveč (tudi) laik, zato je moralo priti do determinologizacije leksike. Aktualnost samega področja OVE narekuje tudi hiter tehnološki razvoj, kar je najverjetneje eden izmed vzrokov za precejšen delež prevzetih besed, saj je zaradi hitrosti pojavljanja novih predmetnosti in posledično potrebe po njihovem poimenovanju to časovno najučinkovitejši postopek za doseg tega cilja. Opaziti je tako zakrito kot tudi izraženo prevzemanje, v vseh primerih pa je jezik dajalec angleščina, kar pravzaprav ni presenetljivo; M. Humar v navezavi na terminologijo namreč ugotavlja, da nanjo

najmočneje vplivajo družbenopolitične razmere, v katerih živi določena jezikovna skupnost. Te ustvarja skupnost sama in močnejše jezikovne skupnosti, od katerih sprejema ta največ znanja ali jim je politično podrejena. V tako odprti družbi, kot je sedanja, je načelo prostega pretoka blaga, storitev in idej dobro za gospodarstvo, problematično pa zlasti za manjše jezike. Mednje sodi slovenščina. Največji pritisk

angleščine doživlja prav terminologija, saj je »ta jezik postal lingua franca znanstvenikov po vsem svetu« (Humar 2009: 42).

Terminologija ima svoje zakonitosti: večinoma gre za samostalniško leksiko, ki ne spreminja svojih lastnosti in je pomensko neodvisna od konteksta, biti mora ustaljena in temeljiti na simetričnem jezikovnem znaku (en izraz ima en pomen). Stilistika je tako v znanstvenem besedilu nefunkcionalna in

pogojuje tudi nefunkcionalnost terminov na ravni sopomenskosti – sopomenke se lahko pojavljajo le kot t. i. dvojnice – dublete (brez slogovne ali kakšne druge besedilne vloge) [...] Če izhajamo iz izkušnje slovenističnega jezikoslovja zlasti nekaj zadnjih desetletij, ugotovimo, da je pojav terminoloških dvojnic posledica težnje jezikoslovne politike po oblikovanju nacionalne terminologije, največkrat kalkirane glede na mednarodno z latinskimi ali grškimi poreklom (Žele 2009c: 130).

Z determinologizacijo se je v precejšnji meri ukvarjalo češko jezikoslovje, v slovenskem prostoru pa se z njo ukvarjata predvsem Ada Vidovič Muha in Andreja Žele ter tudi Mojca Žagar in Nina Ledinek. Procesu determinologizacije so podvrženi termini, ki so v središču zanimanja neke jezikovne skupnosti, sam proces pa poteka v dveh stopnjah. Prvo stopnjo imenujemo delna determinologizacija, pri kateri gre najprej za prehod določene vsebine oz. denotata v širšo uporabo, vzporedno pa preide v splošno uporabo še prvotno strokovno poimenovanje; drugo stopnjo pa imenujemo popolna determinologizacija, pri kateri gre za nastanek novega pomena (leksikalna metafora oz. metonimija). V navezavi na determinologizacijo »pa je treba opozoriti [...] zlasti na pomensko 'ohlapnost', ki jo izhodiščni termin v procesu prehajanja v splošno leksiko pridobi(va), ko ga začnemo uporabljati širša množica uporabnikov – laikov« (Ledinek 2009: 248).

V diplomskem delu bom torej predstavila majhen del novejšje leksike na specializiranem področju OVE (v izbranem naboru gradiva je 38 leksemov). Osnovno merilo za vključitev leksema v gradivo za analizo je bilo, da ni vključen v SSKJ. Ker gre za determinologizirano leksiko specifičnega področja, se mi je zdelo smiselno preveriti tudi, v kolikšni meri in na kakšen način se analizirani leksemi pojavljajo v slovenski terminografiji. Specializiranega terminološkega slovarja za področje OVE Slovenci (še) nimamo, zato sem izbrani nabor leksike pregledala v *Splošnem tehniškem slovarju I–II* (1978–1981, 2. izdaja), *Slovarju strokovnih izrazov za trg z električno energijo* (2001) in

Slovenskem tehniškem slovarju A–B (2007). *Splošni tehniški slovar I–II* in *Slovenski tehniški slovar A–B* sta enojezična slovarja, ki vključujeta termine različnih strok, *Slovar strokovnih izrazov za trg z električno energijo* (2003) pa je dvojezičen (slovensko-angleški) slovar, ki vključuje le termine, vezane na trg z električno energijo. Letnica izida 2. izdaje *Splošnega tehniškega slovarja I–II* nakazuje na možnost problematike nesodobnosti slovarskega gradiva. Podatke o dejanski rabi obravnavane leksike sem pridobila s korpusom FidaPLUS.

V diplomskem delu bom na osnovi analize 38 leksemov poizkušala predstaviti specifične novejšje leksike s specializiranega področja OVE. Gradivo za analizo sem zbrala izključno na spletu¹, in sicer na spletnih straneh različnih ponudnikov tovrstne energije, v spletnih izdajah tiskanih medijev, na različnih portalih in v spletni izdaji *Poročila Republike Slovenije Evropski Komisiji o implementaciji Direktive 2001/77/ES Evropskega parlamenta in Sveta o spodbujanju proizvodnje električne energije iz obnovljivih virov energije*. Predpostavim lahko, da bo poimenovanj, nastalih s slovenskimi besedotvornimi in pomenotvornimi postopki, malo, delež prevzete leksike pa velik. Ker gre za delno determinologizirano leksiko, pričakujem tudi, da bo v obravnavanem naboru prevladovala samostalniška leksika in da sopomenskosti v smislu slogovne različnosti ne bo oz. da se bodo pojavljale zgolj dvojnice.

¹ Vsi obravnavani leksemi so bili pridobljeni na spletu v obdobju november 2011–september 2013 (konkretne spletne strani so navedene v Virih).

2. Terminologija in determinologizacija

Termini nastajajo s procesom terminologizacije, pri katerem je poudarek na izrazni ravni leksema. Denotata strokovnih področij se v veliki meri poimenuje z izrazi denotatov, ki že obstajajo v splošnem predstavnem svetu nosilca določenega jezika preko metaforičnega prenosa, ki je po navadi nerazviden oz. težje razviden. Pri terminologizaciji gre torej za poimenovanje specifične in širši javnosti manj znane predmetnosti z izrazom, ki je do določene mere (vsaj v osnovnem pomenu) del splošne zavesti. Pri procesu determinologizacije pa se (z)godi ravno obratno, in sicer denotat ni več vezan na pojmovni svet določene stroke, temveč postaja vsesplošen, torej prepoznaven širši javnosti, ne več le ozkemu krogu strokovnjakov določene stroke. Poleg samega denotata se v splošno oz. neterminološko leksiko seli tudi njegov izraz.

Terminološka leksika ima določene lastnosti, ki jo določajo, in sicer

1. prevladuje samostalniška terminološka leksika;
2. termin temelji na simetričnem jezikovnem znaku, torej gre za enopomenskost terminološke leksike, pri čemer je le-ta vezana na področje ene stroke;
3. na enopomenskost je vezana tudi pomenska neodvisnost od (znotraj)besedilnih in pragmatičnih okoliščin;
4. terminološka leksika ne spreminja svojih lastnosti na sintagmatski in paradigmatiki ravni;
5. na pomensko neodvisnost je vezano tudi dejstvo, da je konotativni pomen v znanstvenem besedilu nefunkcionalen in ga zato termin ne more izražati;
6. iz nefunkcionalnosti stilistike v znanstvenem besedilu izhaja tudi nefunkcionalnost sopomenskosti v terminološki leksiki; v smislu sopomenskosti tako govorimo zgolj o dvojnicah oz. dubletah;
7. pomembna lastnost terminološke leksike je tudi terminološka ustaljenost, ker omogoča nemoteno obvestilnost, ki je temeljna (definijska) vloga znanstvenega besedila;
8. termin se mora biti sposoben vključiti v pojmovni in izrazni sistem določene stroke ter slovarski sistem jezika kot celote (sistemska termina); termin mora biti torej tvorni del leksike določenega jezika;

9. terminološka leksika naj bi bila pomensko predvidljiva, lastnost denotata torej motivira vsebino termina.²

Vse naštetu velja tudi za terminološko leksiko s področja OVE. Termini so večinoma samostalniki oz. samostalniške besedne zveze in so načeloma enopomenski (npr. *biogorivo* je gorivo, ki se pridobiva iz naravnih nefosilnih snovi rastlinskega ali živalskega izvora; po *Slovenskem tehniškem slovarju A–B 2007*), neodvisni od besedila in nekonotativni. Dvojnice se sicer pojavljajo, vendar bodo sčasoma, tj. ko se bodo termini ustalili, izginile. V obravnavanem naboru leksike se tako pojavljajo naslednje dvojnice:

- *obnovljivi viri energije (1.452) : alternativni viri energije (275) : trajni viri energije (3) : trajnostni viri energije (0)*;
- *solarni sistem (266) : sončni sistem (14)*;
- *sončna celica (868) : svetlobna celica (64) : solarna celica (26)*;
- *soprodukcija (86) : kogeneracija (74)*.

V oklepajih je za vsakim leksemom navedeno število pojavitev v referenčnem korpusu FidaPLUS, ki kaže pogostost rabe posameznega leksema. Razvidno je, da se dvojnice načeloma ne uporabljajo enako pogosto in da je v treh od štirih primerov ena izmed dublet rabljena veliko pogosteje kot ostale. To pomeni, da so leksemi obravnavanega področja do določene mere že ustaljeni. Pri zadnjem primeru pa gre najverjetneje tudi za že omenjeno težnjo jezikoslovne politike, da bi se oblikovala nacionalna terminologija, zato lahko predpostavljamo, da bo po določenem času raba leksema *soprodukcija* vedno bolj pogosta.

Značilno za terminologijo je tudi, da se pojavljajo občnoimenske kratice. Z nesistemskim besedotvorjem, konkretnije s kratičnostjo, se v slovenskem prostoru podrobneje ukvarja Nataša Logar Berginc, ki ugotavlja, da je »v slovensko terminologijo – pa zopet nikakor ne le v slovensko – v zadnjih približno dveh desetletjih prišla množica v angleškem jeziku nastalih terminoloških kratic, od katerih se je marsikatera razširila tudi v splošno rabo (se je torej determinologizirala)« (Logar 2005:

² Povzeto po A. Vidovič Muha, podrobnejše razlage procesov terminologizacije in determinologizacije ter lastnosti terminološke leksike gl. A. Vidovič Muha (2000: 116–9).

221). Med analiziranimi leksemi se tako npr. pojavlja leksem *PV modul* (tj. *photovoltaic modul*), gre torej za izkratično zloženko, katere kratični del je krnjen iz angleščine. V isti razpravi avtorica ugotavlja tudi, da »mora termin vsebino poimenovati natančno, [zato] je pogosto več kot enobesedni, večbesedna poimenovanja pa so dolga in zato nepraktična – posledica je skrajšanje v kratico. Prvotno večbesedno poimenovanje je lahko celo nekakšen opis, pri katerem ima avtor že ob njegovi tvorbi v zavesti to, da ga bo skrajšal v tri-, štiri-, morda tudi petčrkovno/-glasovno kratico« (Logar 2005: 221). Tako se tudi na področju OVE pojavljajo občnoimenske kratice, npr. *OVE – obnovljivi viri energije*.

Preverila sem, v kolikšni meri in na kakšen način³ se obravnavani leksemi pojavljajo v treh terminoloških slovarjih, in sicer v *Splošnem tehniškem slovarju I–II* (1978–1981, 2. izdaja), *Slovarju strokovnih izrazov za trg z električno energijo* (2001) in *Slovenskem tehniškem slovarju A–B* (2007). Glede na to, da je *Splošni tehniški slovar 2.* izšel pred več kot 30 leti, da *Slovar strokovnih izrazov za trg z električno energijo* vključuje le termine, vezane na trgovanje z električno energijo in da *Slovenski tehniški slovar A–B* zajema le lekseme z začetnicama *a-* in *b-*, je bilo pričakovati, da bo vanje vključeno majhno število obravnavanih leksemov.

V slovarje je vključenih 21 % obravnavanih leksemov, od tega se jih 25 % ne pojavi kot samostojno geslo, se pa en leksem v *Splošnem tehniškem slovarju I–II* pojavi na dveh mestih⁴, in sicer kot samostojno geslo in znotraj geselskega članka drugega gesla. V *Splošnem tehniškem slovarju I–II* se pojavi 11 % obravnavanih leksemov, 3 % izmed njih niso samostojna gesla, v *Slovarju strokovnih izrazov za trg z električno energijo* pa se pojavi 3 % obravnavanih leksemov, vsi kot samostojno geslo. Kot je bilo že omenjeno, *Slovenski tehniški slovar A–B* vsebuje le lekseme z začetnicama *a-* oz. *b-*⁵, zato sem preverila samo, v kolikšni meri so vanj vključeni obravnavani leksemi s tema začetnicama. Vključenih je 60 % leksemov, od tega se jih 33 % ne pojavi kot samostojno geslo.

³ Ali se pojavljajo kot samostojno geslo, le v ilustrativnem gradivu ipd.

⁴ Ker sem preverjala vključenost leksemov v slovarjih in gre za en leksem, je bil v preračunavanju v odstotke upoštevan le enkrat.

⁵ Poleg tega gre za slovar z najnovejšo letnico izdaje (tj. 2007), zato je bilo pričakovati, da bo vključeval največ obravnavanih leksemov.

Kot je bilo omenjeno že v uvodu, se proizvodnja OVE pospešeno razvija in posledično prihaja do determinologizacije leksike (vsaj) dveh področij, in sicer v splošno leksiko prehaja leksika s področja tehnologije pridobivanja električne energije iz OVE in leksika s področja ravnanja z okoljem. »Determinologizacija je proces, pri katerem termin iz znanstvenih besedil prehaja v besedila, ki so namenjena širši javnosti« (Žagar 2005: 35), pride torej do spremembe v naslovniku – naslovnik besedil, ki so namenjena širši javnosti, nima primerljivega znanja in vedenja o področju s strokovnjakom dotičnega področja. A. Žele determinologizacijo »razume v smislu pomenskega posploševanja izhodiščnega termina v poltermin [...] Gre za uporabo termina v bolj splošnosporazumevalnih in nespecializiranih besedilih, kjer njegov pomen ni tako natančno definiran kot v terminologiji« (Žagar 2005: 37 po Žele 2004).

Determinologizirana leksika s področja OVE potrjuje tudi ugotovitev, da se »[d]eterminologizirajo [...] predvsem termini tistih strok, ki so v nekem trenutku v središču zanimanja javnosti ali pa so kako drugače atraktivne« (Žagar 2005: 39 po Jedlička 1978), saj je področje OVE v zadnjem času zelo popularizirano.

M. Žagar loči različne vrste determinologizacije, in sicer delno, popolno in individualno determinologizacijo, pri čemer sta »[d]elna in popolna determinologizacija [...] jezikovnosistemski, individualna determinologizacija pa besedilni pojav« (Žagar 2005: 40). Najpogostejša je delna determinologizacija. »Pri delni determinologizaciji termin preide v splošno leksiko s svojim prvotnim pomenom, glavne pomenske sestavine ostajajo prepoznavne, druge pa se umikajo v ozadje. S tem, ko je termin zamenjal besedilno okolje, je prešel v sistem splošne leksike, kjer se lahko po njenih zakonitostih razvija dalje« (Žagar 2005: 40). Obravnavana leksika s področja OVE sodi prav v to skupino. Popolna determinologizacija se v obravnavanih primerih ne pojavi.

N. Ledinek v zvezi z delno determinologizacijo ugotavlja, da se

[v] primerjavi z znanstvenimi besedili [...] v besedilih, namenjenih širšemu krogu naslovnikov, pojavljajo nekakšni besedilni kazalci, ki opozarjajo na poseben status delno determinologizirane leksike. V neposredni bližini determinologiziranega termina pogosto naletimo na njegovo preprosto razlago, podobno tisti v splošnih razlagalnih slovarjih. Razlaga je razmeroma pogosto tudi grafično ločena od ostalega besedila z ločili, posameznim besedilom pa je deloma prilagojena, zato so lahko razlage za isti determinologizirani leksem oz. pomen v različnih besedilih nekoliko drugačne (Ledinek 2009: 254).

Tovrstne preproste razlage⁶ se pojavljajo tudi ob nekaterih obravnavanih determinologiziranih terminih (vendar ne vedno):

Razviti so bili programi varčevanja z energijo (Velika Britanija je tako v večjih podjetjih uvedla managerje za energijo), nastajali so novi raziskovalno-razvojni programi, začeli so iskati alternativne vire energije (solarna, energija vetra, geotermalna, energija morja (plima, oseka)). (Podjetnik, 3. 8. 2006)

Posojilo je mogoče dobiti za naložbo v namestitve naprav za ogrevanje prostorov ali pripravo sanitarne tople vode, ki uporabljajo okolju prijaznejše ali obnovljive vire energije (npr. daljinsko ogrevanje, toplotne črpalke, solarni sistemi, sistemi za izkoriščanje geotermalne energije, energije iz lesne in druge biomase ipd.). (Dolenjski list, maj 2002)

»Kot nekakšna razlaga oz. pojasnilo deluje tudi besedilno sopojavljanje termina v slovenščini ter mednarodnega termina in sinonimov oz. nekakšnih terminoloških dvojnic. Da so delno determinologizirani termini poseben segment splošne leksike, opozarjajo tudi ločila, zlasti narekovaji in oklepaji, ter posebne uvajalne zveze determinologiziranih terminov (tako imenovani, se je uveljavilo ime, imenujemo tudi, imenovan tudi itd.)« (Ledinek 2009: 254). Ugotovitev velja tudi za nekatere delno determinologizirane lekseme v obravnavanem naboru:

Vodja vzdrževanja in energetike v Vipapu Bojan Brumec je kot predstavnik porabnikov električne energije povedal, da se bo energetika približala porabnikom, če v Sloveniji ne bomo najprej gradili velikih plinskih elektrarn, ki bodo podražile električno energijo, ampak bomo dali prednost kogeneracijam (soproizvodnji električne energije in toplote) v industrijskih elektrarnah. (Delo, 6. 9. 2003)

Na pohodu, sicer ne tako hitrem kot veter, je tudi fotovoltaika (sončne celice). Gre za neposredno pretvorbo sončnega obsevanja v električno energijo, za kar uporabljajo polprevodniške naprave, ki so najpogosteje narejene iz silicija (drugi najbolj razširjeni element). (Delo, 3. 6. 2000)

Zaradi izčrpanja fosilnih goriv, ki jih bo predvidoma zmanjkalo v naslednjih 40 ali 50 letih, smo se prisiljeni opreti na druge energetske vire. Alternativa so obnovljivi viri energije, med katerimi se vse več pozornosti namenja sončnim elektrarnam. Tudi v Sloveniji se proizvodnja električne energije s sončnimi celicami (tako imenovana fotovoltaika) v zadnjem obdobju skokovito povečuje. (Dnevnik, 14. 4. 2010)

⁶ Primere teh razlag oz. pojasnil sem pridobila v korpusu FidaPLUS.

3. Poimenovalne možnosti

Poimenovanja novih denotatov so lahko ustvarjena s sredstvi lastnega jezika, lahko pa se jih prevzema iz drugih jezikov. Ko govorimo o poimenovanjih iz lastnega jezika, govorimo o netvorjenosti (npr. *roka*) in tvorjenosti. Pri slednji nadalje ločimo stalne besedne zveze, besedotvorje in pomenotvorje. Pri stalnih besednih zvezah gre za besedne zveze, ki po govornem dejanju ne razpadejo in so kot take del slovarja, npr. *plačilna kartica, potni list, informacijska tehnologija; rdeča mravlja*⁷.

Besedotvorje je lahko sistemsko predvidljivo iz skladijske ali govorne podstave; v prvem primeru govorimo o besedotvornih vrstah; z izpeljavo nastanejo navadne izpeljanke, npr. *misl-ec*, ali pa modifikacijske izpeljanke, npr. *medved-ek*; s sestavo nastanejo sestavljenke, npr. *pra-domovina*; z zlaganjem nastanejo medponskoobrazilne zloženke, npr. *kin-o-dvorana*, medponsko-priponske zloženke, npr. *bacil-o-nos-ec*, ali priredne zloženke, npr. *bel-o-modr-o-rdeč*; s tvorjenjem iz predložne zveze pa nastanejo tvorjenke iz predložne zveze, npr. *pod-nož-je*; v drugem primeru pa govorimo o sklapljanju, npr. *se-ve-da*. Kadar pa besedotvorje ni sistemsko predvidljivo, gre za kratičnost iz občnih imen, npr. *Rd – rezultat dejanja*, stavčnopovednih zgradb, npr. *Štos – Še v torek obujamo spomine*, in iz lastnih imen, npr. *BiH – Bosna in Hercegovina*).

Pri pomenotvorju gre za spremembo sintagmatskih oz. paradigmatičnih lastnosti pomena leksema po predvidljivem postopku; en leksem ima najmanj dva pomena, govorimo torej o večpomenskosti, ki je vezana na postopek vsebovanosti pomena (razmerje med pomeni je hierarhično – nad-/podpomensko razmerje) oz. na postopek pomenskih prenosov na ravni metafore in metonimije (s sinekdoho).

Na pomenski vsebovanosti temelji tisti tip večpomenskosti, pri katerem je določen neprvi pomen (oz. več pomenov) vsebovan v določenem (najpogosteje glavnem oz. izhodiščnem) pomenu implicitno, razmerje med samimi pomeni pa je hierarhično (nad-/podpomensko), npr. izhodiščni pomen leksema *mož* UPS⁸ človek, RPS⁹ odrasel,

⁷ V analiziranem gradivu npr. *daljinski sistem ogrevanja, kotlovska naprava, lesni pelet, obnovljivi viri energije, sončna celica*.

⁸ UPS (uvrščevalna pomenska sestavina).

⁹ RPS (razločevalna pomenska sestavina).

moškega spola (npr. mlad, velik mož) implicira naslednji pomen: UPS mož, RPS kot član vojaške enote, skupine, navadno brez čina (npr. četa je štela petnajst mož.)

Večpomenskost lahko nastane tudi preko procesov na podlagi prenosa, in sicer metafore in metonimije. V okviru metonimije se zaradi predvidljivosti obnašanja pomenskih sestavin posebej obravnava še sinekdoha. Pri slednji gre za zamenjavo dela s celoto ali obratno zamenjavo celote z delom, pomenske sestavine se ne spreminjajo – prihaja le do njihovega hierarhičnega preurejanja, npr. *piščanec* UPS kokošji mladič, RPS z užitnim mesom (npr. hraniti piščance) proti *piščanec* UPS meso, RPS piščanca (npr. zaviti piščanca). Pri metonimiji prihaja do delnega vnašanja novih pomenskih sestavin oz. opuščanja starih, npr. *svila* UPS vlakna, RPS iz kokonov sviloprejke (npr. predelovati svilo) proti *svila* UPS tkanina RPS iz svile (npr. modra svila). Tako metonimija kot sinekdoha sta vedno enobesedni. Pri metafori pa se na podlagi interakcije vsebin dveh denotatov vnašajo nove pomenske sestavine, pri čemer mora vsebina enega denotata asociirati določene vsebinske prvine drugega, npr. *roka* UPS okončina človeka, RPS za prijemanje, delo proti *roka* UPS del stroja, RPS (po funkciji) kot roka. Izrazna podoba metafore je lahko tudi stalna besedna zveza.

Pri poimenovanju s sredstvi iz drugega jezika govorimo o izraženem in zakritem prevzemanju oz. kalkiranju. Pri slednjem ločimo denotatne kalke (v jeziku prejemniku denotata ni) in pomenske kalke (ohranja se izbira in hierarhizirana ureditev pomenskih sestavin jezika dajalca v jeziku prejemniku; lahko so iz klasičnih jezikov – t. i. internacionalizmi, npr. *premet* – *metateza*, globalnega jezika – t. i. globalizmi, npr. *trdi disk* – *hard disk*, ali iz drugih, predvsem sosednjih, jezikov, npr. *besedni zaklad* – *Wortschatz*). Pri izraženem prevzemanju pa ločimo med citatnostjo (izraz jezika dajalca se ohranja v jeziku prejemniku, npr. *Microsoft Windows 2000 Professional*), polcitatnostjo (v jeziku prejemniku se ohranja predvsem črkovna (lahko tudi glasovna) podoba jezika dajalca, oblikoslovni in besedotvorni morfemi pa so že iz jezika prejemnika, npr. *bianc-o, -a*) in sistemsko prevzetostjo (gre za vključitev v formalni (tudi glasovno-črkovni) sistem jezika prejemnika, npr. *virtualnost*)¹⁰.

¹⁰ Povzeto po A. Vidovič Muha, za podrobnejše razlage poimenovalnih možnosti v okviru besedotvorja gl. A. Vidovič Muha (2011: 23–25), za podrobnejše razlage poimenovalnih možnosti v okviru pomenotvorja gl. A. Vidovič Muha (2013: 23–25).

4. Leksika s področja obnovljivih virov energije

4.1. Poimenovanje s sredstvi drugega jezika

Zakrito prevzemanje (kalkiranje)

V zbranem gradivu s področja OVE 23 % gradiva predstavljajo pomenski kalki, jezik dajalec je v vseh primerih angleščina, torej gre za t. i. globalizme:

- *panelni sončni sprejemnik* (0) iz angl. *solar panel reciever*;
- *ploščati kolektor* (8) iz angl. *flat plate collector*;
- *sončna celica* (868) iz angl. *solar cell*;
- *sončni modul* (15) iz angl. *solar module*;
- *soproizvodnja* (86) iz angl. *cogeneration*;
- *vakuumski cevni kolektor* (1; in 2 pojavitvi *vakumski cevni kolektor*) iz angl. *vacuum tube collector*;
- *vetrna turbina*¹¹ (121) iz angl. *wind turbine*.

Izraženo prevzemanje

Citatnost

L. Bokal ugotavlja, da »[p]omenska sporočilnost citatnih besed ostaja enaka, kot je v izvornem jeziku [in se] tudi strukturno [...] naslanja nanj, tako da je prevzemni pomen besede enak kot v izvornem jeziku. Citatne besede odražajo 'duh' izvornega jezika. Ker so v prevzemnem jeziku osamelke, jezik do njih vzpostavi distanco. To opravi s tipografsko označitvijo, z uvajalnimi besedami, ponavadi z okrajšavami 't. i.', s pojasnjevanjem pomena ali pa citatne besede opremi z navednicami« (Bokal 2009: 112). Ugotovitev velja tudi za nekatere lekseme v obravnavanem naboru:

¹¹ Zanimivo je, da glede na podatke, pridobljene s korpusom FidaPLUS, prevladuje raba leksema *vetrna turbina* (kalk) proti rabi leksema *vetrnica* (leksikalizirana metafora). Slednji je vključen tudi v SSKJ, in sicer se pojavi v ilustrativnem gradivu izhodiščnega pomena gesla *vetrnica*: »*naprava s krili, lopatami, ki jih vrtil veter: vetrnica poganja črpalko*« (SSKJ 1991: 420), kar pomeni, da gre za ustaljen leksem, zato se postavlja vprašanje, zakaj je bila potreba po ponovnem oz. drugačnem poimenovanju denotata. Iz podatkov, pridobljenih s FidoPLUS, je razvidno, da se leksem *vetrna turbina* pojavi v 121 primerih, vendar tudi 99 primerov rabe leksema *vetrnica* ni zanemarljivih, tako da vzrok za novo poimenovanje denotata verjetno ni v neustreznosti starega poimenovanja.

Kdor se bo sam odločil za poizkusno izdelavo sistema "Drain back", naj upošteva še nekaj napotkov. (<http://www.solarix.si/Napeljava-Drain-back>, dostop 10. 12. 2011)

7 % zbranega gradiva predstavljajo naslednji leksemi:

- *(sistem) Drain back* (0);
- *heat pipe (kolektor)* (0).

Sistemska prevzetost

13 % zbranega gradiva predstavljajo naslednji leksemi:

- *fotovoltaika* (30);
- *kogeneracija* (187);
- *solarna tehnologija* (3);
- *solarni sistem* (179).

4.2. Poimenovanje s sredstvi lastnega jezika

Besedotvorje

Sistemsko predvidljivo

Vsaka tvorjenka je dvodelna, sestavljena iz obrazila in besedotvorne podstave¹² ($Tv = BPo + O$), pri čemer je lahko obrazilo z vidika morfemske sestave enomorfemsko (predponsko, priponsko ali medponsko, odvisno od tega, kam se glede na BPo razvršča, in sicer predponsko levo od BPo, priponsko desno od BPo, medponsko pa znotraj BPo, v zadnjem primeru gre torej za dvodelno (vsaj dvokorensko) BPo) ali večmorfemsko (dvomorfemsko obrazilo je lahko predponsko-priponsko, sestavljeno iz predpone in pripone, ki se razvrščata levo in desno od BPo, oz. medponsko-priponsko, sestavljeno iz medpone in pripone, ki se razvrščata znotraj BPo in desno od dvodelne BPo; več kot

¹² A. Vidovič Muha (2011: 25) glede besedotvorne podstave navaja tudi pravilo, »da njen korenski morfem (ali več korenskih morfemov) mora biti tudi v (predmetnopomenski) besedi skladijske podstave (Ch. Schwarze 1967); pri višjestopenjskih tvorjenkah je besedotvorna podstava sestavljena tudi iz obrazilnih morfemov nižje tvorbene stopnje«.

dvomorfemsko obrazilo se lahko pojavi pri prirednih zloženkah (Z_{priir})¹³, in sicer gre za obrazilo, sestavljeno iz več medpon).

Dvodelnost tvorjenke določa bistveno lastnost njene skladijske pretvorbene variante, in sicer skladijske podstave (SPo), ki je vedno podredna (nestavčna) besedna zveza, izjemo predstavljajo le zloženske s samo medponskim obrazilom (medpono), pri katerih je skladijska podstava lahko priredna. Skladijsko podstavo kot enoto besedotvorne skladnje, ki ima podredno strukturo (s predvidljivo izjemo), lahko zapišemo x_1/x_2 ali x_2/x_1 , in sicer x_1 predstavlja jedro skladijske podstave, x_2 pa njegov razvijajoči oz. dopolnjujoči člen ($SPo \rightarrow x_1/x_2$). Tako so priponska obrazila pretvorba jedrnega dela SPo (x_1 , tj. zaimka ali glagolskega primitiva), ko gre za navadne izpeljanke (In)¹⁴, oz. pretvorba odvisnega dela SPo (x_2), ko gre za modifikacijske izpeljanke (Im)¹⁵. Pri sestavljankeh (Se)¹⁶ so predponska obrazila pretvorba odvisnega dela SPo (x_2), medponska obrazila pri medponskoobrazilnih zloženkah (Z_{Om})¹⁷ pa so pretvorba slovničnega, tj. podrednega, pomena SPo. Pri predponsko-priponskih obrazilih so predpone pretvorba slovničnega pomena, tj. predlogi s pripadajočo končnico, pripone pa pretvorba zaimenskega jedra oz. glagolskega primitiva, tvorjenke so tvorjenke iz predložne zveze (Tpz)¹⁸. Pri medponsko-priponskih obrazilih so medpone pretvorba slovničnega pomena (lahko tudi predloga in končnice), pripone pa pretvorba zaimenskega jedra oz. glagolskega primitiva, tvorjenke so medponsko-priponske zloženske (Z_{m-p})¹⁹.

Na osnovi razčlenitve zloženek pa se je pokazalo, da je tvorjenke prav tako mogoče pretvorbno povezovati s povedno skladnjo – propozicijski besedotvorni pomen, npr. dejanje (De), je vedno pretvorba ene izmed sestavin propozicije (pomenske podstave povedi), npr. to da ... \rightarrow De (dejanje)²⁰.

¹³ Pri prirednih zloženkah je medponsko obrazilo najmanj enomorfemsko (npr. *modr-o-rdeč*), lahko pa je tudi več kot dvomorfemsko (npr. *zelen-o-bel-o-modr-o-rdeč*).

¹⁴ *misl-ec* \leftarrow [tisti, ki] misli[- \emptyset], [] \rightarrow -ec, misl(i)-

¹⁵ *medved-ek* \leftarrow [mlad] medved[- \emptyset], [] \rightarrow -ek, medved-

¹⁶ *pra-ded* \leftarrow [nekdanji] ded, [] \rightarrow pra-, -ded

¹⁷ *avt-o-garaža* \leftarrow garaža {za} avt{-o}, {} \rightarrow -o-, avt-, -garaža

¹⁸ *do-kolen-ka* \leftarrow [tista, ki je] {do} kolen{- \emptyset }, [] \rightarrow -ka, {} \rightarrow do-, -kolen-

¹⁹ *zbor-o-vod-ja* \leftarrow [tisti, ki] vodi[- \emptyset] zbor{- \emptyset }, [] \rightarrow -ja, {} \rightarrow -o-, vod-, -zbor-

²⁰ Povzeto po A. Vidovič Muha, za podrobnejšo obrazložitev sistemsko predvidljivega besedotvorja ter propozicijskega besedotvornega pomena gl. A. Vidovič Muha (2011: 23–31).

V zbranem gradivu občutno prevladuje zlaganje, tvorjenke so večinoma zloženske s prevzetimi sestavinami skladenjske podstave. Tovrstne zloženske A. Vidovič Muha loči na tri skupine »[g]lede na število in mesto nadomestnih sestavin v besedotvorni podstavi« (Vidovič Muha 2011: 298), in sicer na zloženske z nadomestno določujočo sestavino, zloženske z nadomestno določano sestavino ter zloženske z obema nadomestnima sestavinama. Pri zloženkah z nadomestno določujočo sestavino »[d]oločujoči korenski morfem ni pretvorljiv v skladenjskopodstavno besedo, pojavlja pa se v slovenščini tudi kot korenski morfem pridevniške izpeljanke; prevzeta zloženska ima glede stilne zaznamovanosti nekako dvostopenjsko dvojničnost: prilastkovno besedno zvezo s prevzetim korenskim morfemom in kalkiranimi besedami« (Vidovič Muha 2011: 298), pri čemer ni nujno, da se »[d]oločujoči korenski morfem [...] pojavlja v pridevniški izpeljanki, zloženska ima morebitno sopomenko v delni ali celotno podomačeni morfemsko ustrezni besedni zvezi« (Vidovič Muha 2011: 298).

V to skupino spada 20 % leksemov iz zbranega nabora obravnavane leksike:

- *bioenergija* (506) – energija živega;
- *biogorivo* (1) – biološko gorivo/gorivo iz živega;
- *bioplin* (353) – biološki plin/plin iz živega;
- *fotonapetost* (4) – svetlobna napetost;
- *geosonda* (0) – zemeljska sonda.

V analiziranem gradivu je 5 % leksemov, nastalih z izpeljavo, tvorjenke so navadne izpeljanke:

- *hladi-vo* ← [to, s čimer] hladi[-mo], [] → -vo, hladi-;
- *zalogovnik* ← [tam, kjer je] zalog[-a], [] → -ovnik, zalog²¹.

²¹ Pri leksemu *zalogovnik* se pojavi vprašanje, če ne gre morda za poenobesedenje oz. univerbizacijo, in sicer npr. zalogovni prostor → zalogovnik, saj velja pravilo, da je BPo sestavljena iz obrazilnih morfemov nižje tvorbene stopnje. Vendar na spletu nikjer nisem zasledila besedne zveze, ki bi potrdila univerbizacijo.

Sistemsko nepredvidljivo

Sistemsko nepredvidljiva besedotvorna postopka sta »t. i. drugotni poimenovalni možnosti, ki temeljita na jezikovni gospodarnosti: tako poenobesedenje (univerbizacija) kot kratičnost načeloma izhajata iz razmerja med poimenovalno večbesednostjo in enobesednosti, kratičnost pa poleg tega predstavlja še poseben sklop besedotvornih postopkov« (Vidovič Muha 2007: 399). V obravnavanem gradivu ni nobenega primera poenobesedenja, pri petih leksemih pa gre za kratičnost. Besedotvorno kratico N. Logar Berginc definira kot »tvorjenk[o], nastal[o] iz eno- ali večbesedne podstave, krnjene od konca besede oz. besed proti začetku v vsaj dva krna, pri čemer se krnijo vse podstavne besede, nekatere lahko tudi popolnoma« (Logar 2004: 22). Kot že omenjeno se v analiziranem gradivu pojavijo tri kratična poimenovanja in dve izkratični poimenovanji:

- *OVE* – *obnovljivi viri energije* (263);
- *PV modul* (0) – *photovoltaic (fotovoltaičen) modul*;
- *PV sistem* (0) – *photovoltaic (fotovoltaičen) modul*;
- *SPTTE* (17) – *soproizvodnja toplote in električne energije*;
- *SSE* (107) – *sprejemnik sončne energije*.

V prvem in zadnjem primeru gre za inicialni kratici, »nastal[i] torej iz do začetne črke/glasu krnjenih vseh predmetnopomenskih podstavnih besed« (Logar Berginc 2006: 95), pri četrtem primeru gre za »kratic[o], ki [je] nastal[a] s kombinacijo inicialnih krnov in do prvih črk krnjenih besedotvornih morfemov, in sicer obeh delov besedotvorne podstave podstavnih zloženek (ni nujno, da gre za zloženko na zadnji tvorbeni stopnji), npr. *ZRC* < *Znanstvenoraziskovalni center*, [...] ali pa predpanskega obrazila in besedotvorne podstave sestavljenk (zopet ne nujno sestavljenk zadnje tvorbene stopnje), npr. *MF* < *medfrekvenčni*« (Logar Berginc 2006: 95). Drugi in tretji primer sta izkratični zloženki (kratični del je krnjen iz drugega jezika – angleščine²²) in se v FidiPLUS ne pojavljata. Glede zapisa tovrstnih tvorjenk N. Logar Berginc zapiše, da se kratice »kot podstava za nova poimenovanja zlasti povezujejo s samostalniki, in sicer tako, da ta samostalniki natančneje določajo, so torej njegov prilastek. Vse

22 N. Logar (2005: 221) ugotavlja, da se »[p]revzete kratice [...] v slovenščini skoraj avtomatično izgovarjajo in sklanjajo po pravilih slovenskega jezika in tudi besedotvorno se ne obnašajo nič drugače, kot se obnašajo kratice, ki so tvorjene v slovenščini«.

kratice so v slovenščini samostalniki in po zgoraj navedenem pravilu bi morale kratice kot prilastki stati za samostalniški jedrom, npr. omrežje UKV, kartica SIM. Pa vemo, da zopet ni tako. Pišemo in govorimo o UKV-omrežju, SIM-kartici [...] itd. Če pišemo tako, kot je bilo pravkar storjeno tu (torej z vezajem), smo to storili sistemsko in pravopisno pravilno« (Logar 2005: 220).

Pomenotvorje

V obravnavanem gradivu se pojavita le dva leksema, pri katerih je mogoče govoriti o pomenotvornem postopku oz. pomenotvornih postopkih. Pri prvem leksemu gre za leksikaliziran pomen, nastal po metaforični poti, torej za leksikalizirano metaforo, in sicer (*dozirni (6)/odvzemni(0) polž*. V SSKJ pod geslom **polž** najdemo naslednji geselski članek:

polž -a [už] m (ō ō) **1.** žival z mehkim telesom, s tipalnicami na glavi, navadno s hišico: polž leze, se slini; polž se je skrila v hišico; polži in školjke; hodi, leze, obrača se kot polž *zelo počasi* / goli polž *brez hišice*; kopenski, morski polži / jesti, naročiti polže **2.** ekspr. *kdor hodi, dela počasi*: s tem polžem ne grem več v hribe / kot nagovor pohitite, polži **3.** obrt. *daljši spiralno zaviti šop las*: razčesati si polža; lase ob ušesu si je počesala v polža / v polža zaviti lasje • pog. on je v nogah polž *zelo počasi hodi, teče*; star. povest o jari kači in steklem polžu *povest, ki je ni* ◊ anat. polž del notranjega ušesa s slušnimi čutnicami; muz. polž spiralno zaviti končni del vratu pri godalih; obrt. polži klekljana čipka, katere vzorec ima obliko spiralno zavitega traku; teh. polž vijak za sukanje zobnika pri velikih prenosnih razmerjih; transportni polž vijačno zavita ploskev, ki pri vrtenju potiska snov naprej; um. polž arhitektonski okrasni element v obliki spirale; voluta; zool. veliki vrtni polž *polž s precej visoko in široko rjavkasto hišico, Helix pomatia*; podplatasta noga polža (SSKJ 1979: 788–89)

Iz terminološkega gnezda je razvidno, da se leksem že pojavlja v različnih strokah, v vseh primerih gre za leksikalizirane metafore, gre za prenos po podobnosti, in sicer podobnosti med samo obliko živali (natančneje polžjo hišico) in obliko dela notranjega ušesa oz. dela vratu pri godalih oz. čipke oz. vijaka oz. ploskve oz. okrasnega elementa. Tudi pri primeru obravnavanega leksema gre za prenos po podobnosti med obliko živali in obliko enega izmed delov stroja, natančneje kotla. Vse to potrjuje tudi ugotovitev, da je »[z]elo razširjena [...] metaforizacija glede na oblikovno ali vsebinsko podobnost denotatov, npr. afna, polžek, lojtra, ježek, truga ipd.« (Žele 2009c: 129).

Pri drugem leksemu, tj. *sončni sistem*, gre prav tako za leksikaliziran pomen, nastal po metaforični poti, torej za leksikalizirano metaforo. V SSKJ se v terminološkem gnezdu gesla **sončen** nahaja naslednja pomenska razlaga sončnega sistema:

◇ astr. sončni cikel ali sončni krog *doba osemindvajsetih let, po kateri se ponovijo isti dnevi tedna na isti datum v mesecu*; sončni čas *po Soncu merjeno trajanje*; poletni sončni obrat *čas okoli 21. junija, ko doseže Sonce najsevernejšo lego na nebu*; zimski sončni obrat *čas okoli 21. decembra, ko doseže Sonce najjužnejšo lego na nebu*; sončni sistem *Sonce in nebesna telesa, ki krožijo okoli njega*; sončni veter *stalni tok naelektrjenih delcev, ki jih oddaja Sonce*; sončne bakle *svetle tvorbe v fotosferi, ki nastanejo zaradi povečanega sevanja*; sončna erupcija *kratkotrajen svetlobni pojav v kromosferi, nastal zaradi zvečanega sevanja*; sončne pege *temne tvorbe v fotosferi, ki nastanejo zaradi zmanjšane sevanja*; sončno leto *čas, ki ga porabi Sonce na svoji navidezni poti od enakonočja do naslednjega istovrstnega enakonočja*; fiz. sončni spekter; sončna celica *silicijeva ploščica, ki deluje kot električni generator, če pada nanjo sončna svetloba*; fot. sončna zaslonka *cevi podoben nastavek, ki se pritrdi na objektiv, da direktna svetloba ne pade naravnost nanj*; meteor. sončni dvor ali sončni halo *svetel kolobar okrog sonca, ki nastane zaradi lomljenja žarkov v kristalih ledu v ozračju*; obl. sončni plise *drobne, v obliki žarkov razporejene gube, navadno na tanjšem blagu*; zool. sončni ostriž *sladkovodna riba pisanih barv, živeča v Blejskem jezeru, Lepomis gibbosus* (SSKJ 1985: 806–07)

Gre torej za prenos po podobnosti: sonce v osončju napaja/ogreva sistem planetov, ki krožijo okoli njega in prav tako sonce napaja/ogreva sistem sončnih celic, ki zaradi tega lahko začnejo ustvarjati električno energijo; v obeh primerih imamo torej sonce kot osnovo oz. središče sistema, ki je tudi gonilo sistema.

5. Povzetek

Tema diplomskega dela je obravnava specifik novejšje leksike na specializiranem področju OVE s posebnim poudarkom na besedotvornih in pomenotvornih posebnostih. V ta namen sem na spletu zbrala nabor 38 leksemov s tega področja, ki niso vključeni v *Slovar slovenskega knjižnega jezika* in so služili kot gradivo za analizo. Gradivo sem pregledala tudi v treh različnih terminoloških slovarjih, in sicer v 2. izdaji *Splošnega tehniškega slovarja I–II* (1978–1981), v *Slovarju za trg z električno energijo* in v *Slovenskem tehniškem slovarju A–B* (vanje je vključenih 21 % analiziranih leksemov, od tega se jih 25 % ne pojavi kot samostojno geslo).

Obravnavano področje, tj. področje OVE, je mlado in se še razvija, v leksiki prevladujejo večbesedni leksemi, saj verjetno še ni preteklo dovolj časa od nastanka termina, da bi lahko npr. prišlo do poenobesedenja; je pa v rabi npr. že vidna težnja po opuščanju določenih besed v besednih zvezah, recimo *obnovljivi viri energije* (229) : *obnovljivi viri* (673). Tudi sama terminologija področja verjetno še ni popolnoma ustaljena, zaradi česar včasih prihaja do dvojnic (brez kakršnih koli slogovnih ali drugačnih besedilnih vlog), za katere se lahko predpostavlja, da bodo izginile, ko se bodo termini ustalili (v FidiPLUS se že kažejo tendence po pogostejši rabi ene izmed dvojnic). Ker je področje OVE v zadnjem času v središču pozornosti širše javnosti, se terminologija tega področja v veliki meri determinologizira, gre za prvo stopnjo procesa determinologizacije – delno determinologizacijo, kjer termin ob prehodu v splošno leksiko ohranja svoj prvoten pomen.

V uvodu postavljene predpostavke so se z analizo izbranega leksikalnega gradiva potrdile. Prevladuje samostalniška leksika – vsi obravnavani termini so besednovrstno samostalniki oz. besedne zveze s samostalnikom kot jedrom. Delež prevzete leksike je visok (43 %) – največ je zakritega prevzemanja, in sicer pomenskih kalkov (23 %), sledita mu obliki izraženega prevzemanja, in sicer sistemska prevzetost (13 %) ter citatnost (7 %), tudi 20 % zloženk ima v svoji skladenjski podstavi prevzeto sestavino. V vseh primerih je jezik dajalec angleščina, opazna je tudi nekonsistentnost samega zapisa citatnih poimenovanj. Ker je večina leksemov v analiziranem gradivu prevzetih iz angleškega jezika (63 %), leksemov, ki bi nastali s postopki slovenskega besedotvorja

in pomenotvorja, ni veliko (10 %). V okviru sistemsko predvidljivega besedotvorja prevladuje besedotvorni postopek zlaganje (20 %), in sicer so vse zloženske v analiziranem naboru zloženske s prevzetimi sestavinami skladijske podstave, sledi mu izpeljava (5 %). Znotraj sistemsko nepredvidljivega besedotvorja pa gre pri analiziranih leksemih za kratičnost iz občnih imen (13 %, od tega 5 % z iz angleščine prevzeto besedo znotraj besedne zveze). S pomenotvornim postopkom sta nastala le dva leksema v analiziranem gradivu, in sicer gre v obeh primerih za leksikalno metaforo.

V diplomskem delu sem na osnovi analize izbranih leksemov s področja OVE predstavila različne besedotvorne in pomenotvorne postopke poimenovanja novih denotatov. Analiza je sicer pokazala določene značilnosti leksike tega področja, vendar bi bilo za konkretnije rezultate nujno zbrati in analizirati večje število leksemov, pri čemer bi bilo verjetno najbolj smiselno gradivo izbirati usmerjeno, npr. glede na vrsto OVE (tj. leksemi, vezani na biomaso, leksemi, vezani na bioplin, leksemi, vezani na geotermalno energijo, leksemi, vezani na sončno energijo, leksemi, vezani na vetrno energijo, leksemi, vezani na vodno energijo, itd.) ali pa glede na dejavnost (tj. gradnja sistema za pridobivanje oz. postopek pridobivanja OVE, trgovanje z OVE).

6. Literatura

- Ljudmila BOKAL, 2009: Prevezemanje glede na vrste. *Terminologija in terminografija*.
Ur. N. Ledinek, M. Žagar Karer, M. Humar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC
SAZU. 141–159. [Elektronska izdaja 2010.]
- Marjeta HUMAR, 2009: Položaj in prihodnost slovenske terminologije in terminografije.
Terminologija in terminografija. Ur. N. Ledinek, M. Žagar Karer, M. Humar.
Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 41–46. [Elektronska izdaja 2010.]
- Nataša LOGAR, 2004: Nove tehnologije in nekateri nesistemske besedotvorni postopki.
*Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne
resničnosti*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za
slovenistiko Filozofske fakultete (Obdobja 22). 121–132.
- — 2005: Norma v slovarju sodobne slovenščine: zloženke in kratice. *Družboslovne
razprave* 21/48. 211–225.
- Nataša LOGAR BERGINC, 2006: Stilno zaznamovane nove tvorjenke – tipologija.
Slavistična revija 54 (posebna številka). 87–101.
- Jerica SNOJ, 2003: Slovarska večpomenskost in slovensko leksikalno pomenoslovje.
Slavistična revija 51/4. 387–409.
- — 2006: Metonimični pomeni: Sintagmatski vidik. *Slavistična revija* 54 (posebna
številka). 73–86.
- Ada VIDOVIČ MUHA, 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje. Govorica slovarja*.
Ljubljana: Znanstveni inštitut FF.
- — 2007: Izrazno-pomenska tipologija poimenovanj. *Slavistična revija* 55/1–2. 399–
408.

— — 2009: Skladenjska interpretacija glagolskih predponskih obrazil – vprašanje propozicije. *Slavistična revija* 57/2. 251–261.

— — 2011: *Slovensko skladdenjsko besedotvorje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

— — 2013: *Slovensko leksikalno pomenoslovje: govorica slovarja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Mojca ŽAGAR, 2005: Determinologizacija (na primeru terminologije fizike). *Jezik in slovstvo* 2. 35–48.

Andreja ŽELE, 2004: Aktualizacijsko širjenje/oženje pomenja ustaljenega besedja kot odraz besedilne različnofunkcijskosti. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete (Obdobja 22). 133–148.

— — 2009a: Enojezični slovarji – sledenje pomenskosti besed oz. kaj in kako pravi raba. *Infrastruktura slovenščine in slovenistike / The Infrastructure of the Slovene Language and Slovene Studies*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2009 (Obdobja 28). 457–461.

— — 2009b: O predponsk(oobraziln)ih glagolih v slovenščini. *Slovenski jezik / Slovene Linguistic Studies* 7 (2009). 95–113.

— — 2009c: Pomenotvorne zmožnosti z vidika /de/terminologizacije (v slovenščini). *Terminologija in sodobna terminografija*. Ur. N. Ledinek, M. Žagar Karer, M. Humar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 125–139. [Elektronska izdaja 2010.]

7. Viri

Korpus slovenskega jezika FidaPLUS, <http://www.fidaplus.net> [dostop 1. 9. 2014]

Slovar slovenskega knjižnega jezika 1–5, 1970–1991. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in DZS.

Slovar strokovnih izrazov za trg z električno energijo, 2003. Ljubljana: Slovensko društvo energetikov CIGRÉ – CIRED.

Slovenski tehniški slovar A–B, 2007. Ljubljana: ZRC SAZU.

Splošni tehniški slovar I–II, 1978–1981. Ljubljana: Zveza inženirjev in tehnikov SR Slovenije.

<http://www.biomasa.si/proizvodi-in-storitve/mikromreze> [dostop 10. 1. 2012].

<http://www.borzen.si/si/SitePages/Home.aspx> [dostop 15. 11. 2011].

<http://www.dnevnik.si/dom/energija/elektricna-energija-iz-soncnih-celic-predvsem-za-lastno-rabo> [dostop 16. 4. 2014]

http://www.enersis.si/vetrne_turbine [dostop 1. 1. 2012].

http://www.eti.si/files/userfiles/ETI_SLO/clanki/Radenci09.pdf [dostop 8. 12. 2011].

<http://www.focus.si/ove/index.php?l1=vrste&l2=veter> [dostop 10. 1. 2012].

<http://www.lontech.si/vetrne-elektarne> [dostop 10. 1. 2012].

http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/Energetika/OVE_-_porocilo_RS.pdf [dostop 8. 12. 2011].

http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_naravoslovje_in_tehnika.pdf [dostop 5. 8. 2013]

<http://www.ove.si/> [dostop 8. 12. 2011].

<http://www.rcp.ijs.si/ceu/sl/content/energetski-pregled> [dostop 8. 12. 2011].

<http://www.solarix.si/Solarna-tehnologija> [dostop 10. 12. 2011].

<http://sl.wikipedia.org> [dostop 10. 1. 2012]

8. Priloge

Priloga 1. Seznam obravnavane novejšje leksike s področja OVE

Legenda in pojasnilo²³:

1. besede brez grafične oznake so glede na SSKJ nove;
2. ▫ pomeni, da je beseda homonim glede na SSKJ;
3. • pomeni, da je beseda v ustreznem pomenu obravnavana v SSKJ, vendar je v seznamu navedena, ker se pojavlja v novejših besednih zvezah, ki so navedene pod njo z zamikom v desno.

alternativni viri energije

▫bioenergija

biogorivo

▫biomasa

lesna biomasa

bioplin

daljnjski sistem ogrevanja

Drain back sistem

fotovoltaika

fotonapetost

geosonda

hladivo

kogeneracija

•kolektor

heat pipe kolektor

ploščati kolektor

vakuumski cevni kolektor

kotlovska naprava

lesni pelet

obnovljivi viri energije (OVE)

panelni sončni sprejemnik

•polž

dozirni polž

odzemni polž

PV modul

PV sistem

•solaren

solarna celica

solarni sistem

solarna tehnologija

•sončen

sončna celica

sončni sprejemnik

²³ Leksemi so navedeni v takšnih oblikah, kot so se pojavljali na spletu.

sončni modul
sončni sistem
soproizvodnja
soproizvodnja toplote in električne energije (SPTE)
sprejemnik sončne energije (SSE)
svetlobna celica
trajni viri energije
trajnostni viri energije
•vetrn
 vetrna turbina
°zalogovnik

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 23. 9. 2014

Katarina Kopitar

Izjava kandidata / kandidatke

Spodaj podpisana Katarina Kopitar izjavljam, da je besedilo diplomskega dela v tiskani in elektronski obliki istovetno, in

dovoljujem

objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Datum:

Podpis kandidata / kandidatke: